

## **ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

**Васильєва-Халатникова М. О.**

### **ВСТУП**

З 24 лютого 2022 року в Україні розпочалась повномасштабна війна з росією. Умови військового часу в Україні сьогодні змінили кожну людину. Звичайний уклад життя кожного українця, щоденні справи дитини, уподобання людей похилого віку – вже не є актуальними. Багато дітей вимушені були виїхати за межі країни, багато – залишились в Україні. Поряд з жорстокими атаками ворога, українці продовжують жити та розвиваються. Працюють підприємства, заклади освіти, заклади дозвілля, громадські об'єднання тощо. Головною потребою стає безпека життя та здоров'я.

Необхідною на сьогодні є соціально-педагогічна робота з дитиною. Дошкільник, дитина молодшого шкільного віку, підліток є найбільш незахищеними категоріями населення. Саме тому, перед соціальними педагогами з'являється нове завдання – організація соціально-педагогічної роботи з дітьми в умовах війни.

Проблему змісту соціально-педагогічної роботи з дітьми, особливо в умовах війни, досліджували наступні вітчизняні та зарубіжні науковці та практики: Васильєва-Халатникова М., Демченко О. та Ковальчук Н., Спіріна Т., Мельник Л., Шульга О., Кононенко Л., Іванов П., Лисенко О., Petrova A., Kovalenko O., Zhuravel M. тощо.

Аналізуючи соціально-педагогічну роботу, в цілому, можна підкреслити, що це – різновид соціально-педагогічної діяльності, який здійснюється у певній соціальній інституції та який спрямований на точно визначений об'єкт впливу; засіб реалізації соціальної політики, який визначає її наслідки, як діяльність із надання захисту, допомоги та підтримки людині, сім'ї чи спільноті у складних життєвих ситуаціях<sup>1</sup>.

Соціально-педагогічна робота з дітьми передбачає наступну активність:

– надання допомоги окремій дитині чи групі дітей, які опинилися в складній життєвій ситуації, шляхом супроводу, підтримки,

---

<sup>1</sup> Журавель Т., Удовенко Ю. Психологічна підтримка дітей, що постраждали від війни. *Збірник наукових праць «Педагогіка і психологія»*, 2022. 11(2), 34-42. <https://doi.org/10.54845/2664-2233.2022.11.2.34>

консультування, реабілітації та інших видів соціально-педагогічних послуг;

- актуалізація потенціалу дітей, які опинились у складних життєвих обставинах;

- цілеспрямований вплив на формування та реалізацію соціальної політики на всіх рівнях, з метою забезпечення соціально середовища життєдіяльності дітей, створення системи підтримки дітей, які опинилися у складній життєвій ситуації<sup>2</sup>.

Особливо, соціально-педагогічна робота з дітьми в закладах освіти України, є необхідною. Адже, заклади освіти – універсальне соціальне та освітнє середовище для дітей.

### **1. Напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми**

Соціальна педагогіка – наука про соціально-педагогічні механізми становлення особистості в соціумі; галузь соціальної роботи, яка концентрується на процесі соціалізації особистості до умов середовища. Соціально-педагогічна робота з дітьми має на меті створення оптимальних умов середовища для гармонійного, комфортного, ресурсного, безпечного розвитку та становлення кожної дитини відповідно до її потреб<sup>3</sup>.

Соціально-педагогічна роботи з дітьми сьогодні є першочерговою та необхідною. Діти потребують інформування, супровіду, підтримки, консультування, реабілітації, захисту та безпеки під час війни<sup>4</sup>.

Важливо визначити напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми. В залежності від сфер діяльності соціального педагога можна виокремити **наступні напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми** (Рис. 1):

- *соціально-педагогічна робота з сім'єю* (інтернаціональна, внутрішньо переміщена, неповна, маргінальна, релігійна, інклюзивна тощо);

- *соціально-педагогічна робота в закладах освіти* (дошкільні заклади освіти, загальні середні заклади освіти, професійні заклади освіти, вищі заклади освіти, позашкільні заклади освіти, неформальні заклади освіти тощо);

---

<sup>2</sup> Романенко В. Використання казкотерапії в роботі з дітьми з військовою травмою. *Проблеми сучасної психології*. 2023. 12(1), 120-126. <https://doi.org/10.4567/2664-5000.2023.12.1.120>

<sup>3</sup> Демченко О., Ковальчук Н. Соціально-педагогічна робота з дітьми, які пережили травму війни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка, Соціальна робота*. 2022. (2), 154-159. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.2.154-159>

<sup>4</sup> Ярошенко В., Бондаренко О. Адаптація дітей до умов військового стану: соціально-педагогічний аспект. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*. 2023. (154), 78-85. <https://doi.org/10.3137/2618-0205.2023.154.78>

- *соціально-педагогічна робота в громаді* (релігійна спільнота, сільське або міське об'єднання тощо);
- *соціально-педагогічна робота в недержавних організаціях* (українські та міжнародні фонди, громадські об'єднання тощо);
- *соціально-педагогічна робота в державних закладах* (центри соціальних служб, інклюзивно-ресурсні центри тощо);
- *соціально-педагогічна робота в пенітенціарних закладах* (робота з дітьми «групи ризику», державній пенітенціарній службі, місцях позбавлення волі тощо);
- *соціально-педагогічна робота в рекреаційних закладах* (центри дозвілля та відпочинку, музеях, бібліотеках тощо).

*Соціально-педагогічна робота з сім'єю* щодо дітей передбачає орієнтацію на потреби дітей відповідно до функцій, які виконує фахівець соціальної педагогіки:



**Рис. 1. Напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми**

- *діагностична* (дослідження потреб сім'ї, виявлення потенціалу сім'ї дощо дітей);
- *захисна* (юридично-правова допомога сім'ї, забезпечення соціальних гарантій кожного члена сім'ї, створення умов для реалізації прав кожного члена сім'ї);
- *організаційно-комунікативна* (організація спілкування, спільного дозвілля, творчості);
- *просвітницько-інформаційна* (просвіта та інформування членів сім'ї, надання невідкладної соціально-педагогічної допомоги, профілактична підтримка та патронаж кожного члена сім'ї);
- *прогностична* (моделювання ситуацій та розробка соціально-педагогічних програм адресної допомоги кожному члену сім'ї);
- *координаційна* (встановлення та підтримання об'єднання зусиль допомоги сім'ї та дітям в межах державних та недержавних органів);

– *реабілітаційна* (надання соціально-реабілітаційних послуг сім'ї)<sup>5</sup>.

Актуальним стає соціально-педагогічна робота з дітьми з внутрішньо та зовнішньо переміщених сімей; з сім'ями, які перебувають або перебували на окупованих територіях; сім'ями, які були примусово вивезені на територію росії, сім'ями військовослужбовців ЗСУ тощо.

*Соціально-педагогічна робота в закладах освіти* потребує особливої уваги. Є необхідним оновлення соціально-педагогічних технологій роботи з дітьми в закладі загальної середньої освіти, бо це універсальне освітнє та соціальне середовище для дітей. Потребою є розробка та апробація соціально-педагогічних технологій роботи з дітьми в умовах укриття під час повітряних тривог.

*Соціально-педагогічна робота в громаді* з дітьми відбувається на трьох рівнях: макрорівень, мезорівень та мікрорівень.

Становлення особистості дитини відбувається за умови її участі в діяльності різних соціальних спільнот, в тому й громади. На макрорівні соціально-педагогічної роботи з дітьми в громаді передбачена діяльність в межах держави та на міжнародному рівні. На мезорівні соціально-педагогічної роботи з дітьми в громаді здійснюється, наприклад, у сільській, міській, етнічній громадах. Мікрорівень соціально-педагогічної роботи в громаді здійснюється на рівні конкретної громади, наприклад, Закарпатської громади.

*Соціально-педагогічна робота в недержавних організаціях* є дуже перспективними у роботі з дітьми у умовах війни. На сьогодні, їх діяльність зосереджена на задоволенні потреб дітей. А саме, матеріальних, психологічних, соціальних, освітніх, здоров'єзберігаючих потреб. Досить часто діяльність недержавних організацій щодо соціально-педагогічної роботи з дітьми реалізується у співпраці з закладами освіти, державними структурами, волонтерськими загонами тощо.

*Соціально-педагогічна робота в державних закладах* в умовах війни у роботі з дітьми зосереджена на пошуках оптимальних соціально-педагогічних технологій. Наприклад, в умовах інклюзивно-ресурсних центрів України розроблено та запропоновано програми роботи з дітьми з інвалідністю в умовах окупації території країни; програми адаптації внутрішньо-переміщених осіб в умовах громади, закладів освіти; програми реабілітації дітей з інвалідністю на деокупованих територіях.

*Соціально-педагогічна робота в пенітенціарних закладах* – це перспективна сфера роботи з дітьми та молоддю «групи ризику». В умовах війни державні пенітенціарні служби пропонують нові рішення

---

<sup>5</sup> Короленко С., Лисенко І. Освітня підтримка дітей в умовах збройного конфлікту. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Педагогіка. 2023. (50), 112-119. <https://doi.org/10.2656/2663-8032.2023.50.112>

соціально-педагогічної роботи, адаптують міжнародні соціально-педагогічні технології, набувають досвід роботи з дітьми та молоддю «групи ризику» в умовах війни.

*Соціально-педагогічна робота в рекреаційних закладах є необхідною інновацією сьогодні у роботі з дітьми. Пошук нового, мотивуючого, ресурсного в умовах закладів дозволить дозволяє розвивати та формувати особистість дитини. Наприклад, музей Тараса Шевченка в м. Києві пропонує інформаційно-просвітницькі заходи для дітей від 2 до 12 років («Кольоровий музей», «Фантастичні звірі за мотивами робіт Марії Примаченко», «Сковорода. На межі світів» тощо)<sup>6</sup>.*

Існують і інші класифікації напрямків соціально-педагогічної роботи з дітьми. Український науковець Капська А. пропонує класифікацію напрямків соціально-педагогічної роботи з дітьми відповідно до сфер діяльності соціального педагога:

- соціально-педагогічна робота з сім'єю дитини;
- соціально-педагогічна робота з дітьми в закладах загальної середньої освіти;
- соціально-педагогічна робота з дітьми за місцем проживання;
- соціально-педагогічна робота з дітьми у притулках та закладах інтернатного типу;
- соціально-педагогічна робота з дітьми «групи ризику»;
- соціально-педагогічна робота з дітьми, підлітками та молоддю в місцях позбавлення волі;
- соціально-педагогічна робота з дітьми в центрах дозвілля<sup>7</sup>.

Виділяють також наступні напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми:

- створення соціально-педагогічних умов, які знешкоджують несприятливий досвід соціалізації дітей;
- надання соціально-педагогічної допомоги, спрямованої на створення сприятливих психологічних та соціально-педагогічних умов у закладах освіти;
- здійснення соціально-педагогічної діагностики, консультування, терапії та реабілітації для дітей;
- соціально-педагогічна реабілітація з дітьми «групи ризику»;
- соціально-педагогічна робота з дітьми з інвалідністю;

---

<sup>6</sup> Марущак С., Петренко Г. Роль соціального педагога у подоланні травматичного досвіду у дітей. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2022. 2(1), 34-40. <https://doi.org/10.33989/2707-6831.2022.2.34>

<sup>7</sup> Савченко І., Ткаченко О. Соціально-педагогічні технології роботи з дітьми-сиротами в умовах війни. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2023. (1), 18-24. <https://doi.org/10.32453/2664-8501.2023.1.18>

- соціально-педагогічна робота з обдарованими дітьми;
- організація спортивної, оздоровчої, рекреаційної діяльності дітей;
- культурно-просвітницька діяльність щодо дітей;
- здійснення системи превентивних, профілактичних соціально-педагогічних заходів для дітей;
- соціально-педагогічні дослідження потреб дітей різних вікових груп<sup>8</sup>.

Підсумовуючи результати аналізу класифікацій напрямків соціально-педагогічної роботи з дітьми ми визначаємо наступні напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми: соціально-педагогічна робота з сім'єю; соціально-педагогічна робота в закладах освіти; соціально-педагогічна робота в громаді; соціально-педагогічна робота в недержавних організаціях; соціально-педагогічна робота в державних закладах; соціально-педагогічна робота в пенітенціарних закладах; соціально-педагогічна робота в рекреаційних закладах.

## **2. Форми та методи соціально-педагогічної роботи з дітьми**

Форми соціально-педагогічної роботи з дітьми – це особливості організації взаємодії фахівців соціальної педагогіки та дітей. Класифікацій форм соціально-педагогічної роботи з дітьми є не одна. Є класифікація форм соціально-педагогічної роботи з дітьми, яку можна характеризувати відповідно до 7 складових (Рис. 2):

– *за специфічними ознаками соціально-педагогічної роботи з дітьми:*

1. функціональність, відповідно забезпечення реалізації функцій соціально-педагогічної роботи з дітьми;

2. стуктурованість, відповідно до етапності соціально-педагогічної роботи з дітьми;

3. інтегрованість, відповідно до об'єднання різних форм соціально-педагогічної роботи з дітьми.

– *за напрямками соціально-педагогічної роботи з дітьми:*

1. інформаційно-просвітницькі;

2. художньо-естетичні;

3. спортивні;

4. дозвілеві;

5. професійні.

– *за кількістю дітей:*

1. індивідуальні (соціально-педагогічна робота з окремою дитиною);

2. групові (соціально-педагогічна робота з малою групою дітей (2-5 осіб), сім'єю);

---

<sup>8</sup> Кононенко Л. Соціальний супровід дітей, вимушено переселених з окупованих територій. *Педагогічний вісник*. 2022. (11), 77-83. <https://doi.org/10.3184/2521-1250.2022.11.77>

3. масові (соціально-педагогічна робота з великою групою дітей (від 5 осіб).

– за домінуючим засобом соціально-педагогічної роботи з дітьми:

1. вербальні;
2. невербальні;
3. наочні.

– за складністю побудови соціально-педагогічної роботи з дітьми:

1. прості;
2. складні;
3. комплексні.

– за характером змістового наповнення соціально-педагогічної роботи з дітьми:

1. інформаційні;
2. прикладні;
3. інформаційно-прикладні.

– за цільовим призначення соціально-педагогічної роботи з дітьми:

1. інформаційні;
2. профілактичні;
3. реабілітаційні;
4. консультативні;
5. захистні.

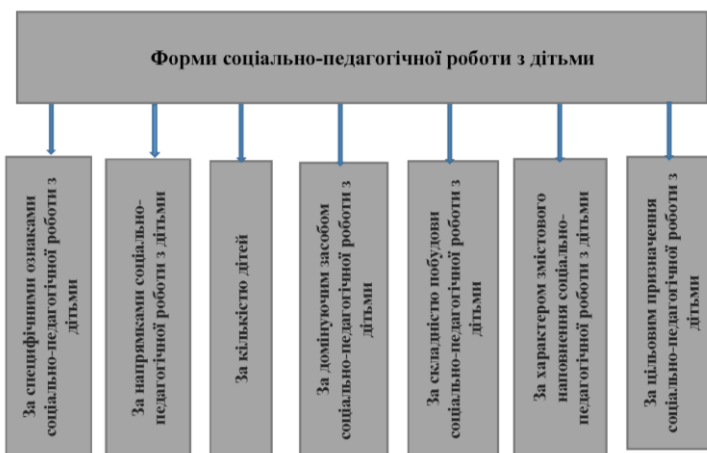
Форми соціально-педагогічної роботи з дітьми можна також поділити на *традиційні* (семінари, лекції, бесіди, вікторини, диспути, дискусії, конкурси, тематичні вечори тощо) та *нетрадиційні* (вулична соціально-педагогічна робота, інформаційно-профілактичні програми тощо)<sup>9</sup>.

Виокремлюють форми соціально-педагогічної роботи з дітьми відповідно до цілей: соціально-педагогічна допомога; соціально-педагогічна діагностика; соціально-педагогічна підтримка; соціально-педагогічна профілактика; соціально-педагогічне консультування; соціально-педагогічний супровід; соціально-педагогічна терапія; соціально-педагогічна реабілітація; соціально-педагогічне проєктування; соціально-педагогічне посередництво; соціально-педагогічний моніторинг та просвіта; медико-психолого-соціально-педагогічний консиліум (Рис. 3)<sup>10</sup>.

---

<sup>9</sup> Журавель Т., Удовенко Ю. Психологічна підтримка дітей, що постраждали від війни. *Збірник наукових праць «Педагогіка і психологія»*, 2022. 11(2), 34-42. <https://doi.org/10.54845/2664-2233.2022.11.2.34>

<sup>10</sup> Kim J., Lee Y. Social Pedagogical Interventions for Child Protection in Post-Conflict Regions. *Child Abuse & Neglect*. 2023. 142, 106263. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106263>



**Рис. 2. Форми соціально-педагогічної роботи з дітьми**

*Соціально-педагогічна допомога* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що включає комплекс заходів соціально-педагогічного, медико-психологічного, правничо-захистного, культурно-дозвілєвого характеру, спрямованих на використання ресурсів громади в інтересах дітей у процесі їх соціалізації, підтримки з метою розвитку здатності самостійно вирішувати власні проблеми.

Зміст та структуру соціально-педагогічної допомоги полягає в забезпеченні потреб дітей. Соціально-педагогічна допомога з надання дітям необхідних ресурсів в межах громади, фахівці соціальної педагогіки здійснювалось різними формами соціально-педагогічної роботи: за допомогою соціально-педагогічної діагностики, соціально-педагогічної просвіти, соціально-педагогічного консультування, соціально-педагогічного супроводу тощо.

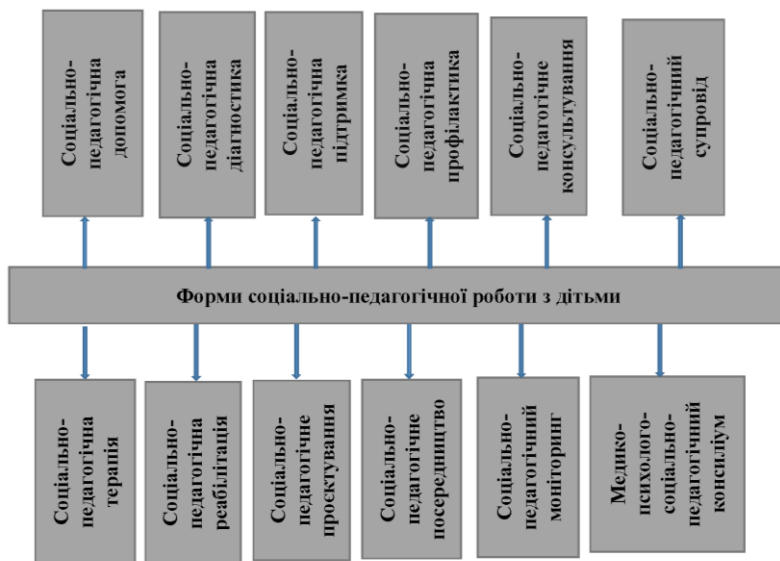
Соціально-педагогічна допомога має диференційований зміст, який визначається характером та складністю соціально-педагогічних проблем дітей. Соціально-педагогічна допомога відноситься до роду соціально-педагогічної діяльності, вона вирішує проблему допомоги через соціальні навчання, виховання і розвиток, використовуючи соціально-педагогічні засоби, форми та методи досягнення результату.

*Соціально-педагогічна діагностика* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що представляє собою процедуру збору інформації про дітей, стан психолого-соціально-педагогічного потенціалу дітей, за допомогою соціально-педагогічних методів. Мета соціально-педагогічної діагностики полягає у застосуванні трьох груп методів соціально-педагогічної роботи: метод збору соціально-педагогічної інформації; метод обробки даних; математичний метод;

метод систематизації, абстрагування, узагальнення; метод контролю.– Соціально-педагогічна діагностика не може проводитися заради отримання лише інформації про дітей.

Результатом соціально-педагогічної діагностики дітей є характеристика психолого-соціально-педагогічного потенціалу дітей. Як форма соціально-педагогічної роботи з дітьми соціально-педагогічна діагностика, її структура націлена на підсумковий результат – соціально-педагогічну активність дітей

*Соціально-педагогічна підтримка* – форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що відображає надання соціумом своїх соціально-педагогічних можливостей, ресурсів, з метою вирішення соціально-педагогічних проблем шляхом реалізації потенціалів і соціуму, і самих дітей, і сприяє формуванню соціально-педагогічної активності.



**Рис. 3. Форми соціально-педагогічної роботи з дітьми (відповідно до цілей)**

Діти розвиваються під впливом різноманітних факторів: об'єктивних та суб'єктивних; природних та соціальних; внутрішніх та зовнішніх тощо. Соціально-педагогічна підтримка – різновидів соціально-педагогічної допомоги, форма соціально-педагогічної діяльності щодо дітей. Об'єктом соціально-педагогічної підтримки дітей може бути

соціальна ситуація, яка загрозує, перешкоджає нормальному розвитку або реалізації потреб<sup>11</sup>.

*Соціально-педагогічна профілактика* – форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що є комплексом превентивних соціально-педагогічних заходів, що стимулюють соціально-педагогічний потенціал соціуму та потенціал дітей щодо профілактики небезпечної ситуації.

Суб'єктом соціально-педагогічної профілактики має бути фахівець соціально-педагогічної роботи, колектив фахівців психологічного, соціально-педагогічного, медичного, юридичного спрямування, так і самі діти, орієнтуючись на свій власний потенціал. Засобами соціально-педагогічної профілактики можуть бути соціально-педагогічна діяльність, соціально-педагогічні відносини, соціальні інститути (сім'я, заклади освіти, осередки соціального захисту населення, дозвілево-культурні, спортивно-профілактичні, соціокультурні заклади, медико-соціальні заклади, благодійні фонди, громадські організації, молодіжні об'єднання, волонтерські рухи).

Діяльності фахівців соціально-педагогічної роботи дещо наближена між соціально-педагогічною профілактикою та соціально-педагогічною допомогою. Довготривала та глибинна соціально-педагогічна профілактика трансформується у соціально-педагогічну допомогу.

Соціально-педагогічна профілактика має структурну організацію – це форма діяльності фахівця соціальної педагогіки; процес планування та здійснення профілактичних соціально-педагогічних заходів; технологія взаємодії суб'єктів та об'єктів соціально-педагогічної діяльності. Соціально-педагогічна профілактика може розглядатись як специфічна діяльність, як цілеспрямована система взаємодій. Можна структурувати соціально-педагогічну профілактику на: діяльність, процес, систему<sup>12</sup>.

*Соціально-педагогічна профілактика як діяльність*. Відмічається наявністю мети – формування активної особистісної позиції.

*Соціально-педагогічна профілактика як процес* – профілактика або попередженні ускладненої соціально-педагогічної ситуації. Соціально-педагогічна профілактика має свою динаміку з етапами реалізації соціально-педагогічного потенціалу соціуму в інтересах дітей.

*Соціально-педагогічної профілактики як системи* – суб'єкт професійного впливу; фахівець, з соціальної педагогіки; ресурси громади, значущі для вирішення проблеми суб'єкта професійного

---

<sup>11</sup> Chen L., Wang Q. The role of community-based centers in providing psychosocial support for children in war. *Community Development Journal*. 2023. 58(2), 301-315. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsad018>

<sup>12</sup> Іванов П. Співпраця закладів освіти та соціальних служб у роботі з дітьми війни. *Педагогіка і освіта*, 2024. 3(1), 40-46. <https://doi.org/10.32675/2664-7068.2024.3.40>

впливу; технології соціально-педагогічної роботи; система критеріїв оцінки результативності соціально-педагогічної профілактики як системи тощо.

*Соціально-педагогічне консультування* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що представляє собою соціально-педагогічну процедуру роботи з особистістю дітей. Будучи складовою частиною соціально-педагогічної роботи, соціально-педагогічне консультування зорієнтоване на кінцеву мету – якісну зміну самої особистості дітей, розвиток їх соціально-педагогічного потенціалу. На це націлені зусилля фахівця соціально-педагогічної роботи. В свою чергу, соціально-педагогічне консультування, також різновид соціально-педагогічної допомоги особистості дітей, які потребують сприяння у вирішенні проблем соціалізації та зовнішньої допомоги. В процесі соціально-педагогічного консультування фахівець соціально-педагогічної роботи надає необхідну інформацію, характеризує ресурси та можливості громади, призначених для вирішення проблем особистості дітей.

Соціально-педагогічне консультування не може здійснюватись лише для отримання інформації про соціум. Воно проводиться в межах конкретизованої мети, заради розв'язання проблем. Це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, на основі якої здійснюється організація заходів освітнього, виховного, розвивального характеру<sup>13</sup>.

Результатом соціально-педагогічного консультування є опанування особистістю дітей соціально-педагогічного потенціалу соціуму, всіх його складових: освітнього, виховного, розвиваючого потенціалу; форм його існування, значущості для досягнення мети соціально-педагогічної діяльності та доступності для фахівців соціально-педагогічної роботи та самих дітей. Форма соціально-педагогічне консультування, його структура націлені на кінцевий результат – надання інформації, форм та способів трансформації потенціалу соціуму в соціально-педагогічну активність дітей.

*Соціально-педагогічний супровід* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми. Соціально-педагогічний супровід – поетапний процес, складовими якого є:

– *етап підготовчий* (включає соціально-педагогічну діагностику складності соціально-педагогічних проблем дітей; пошук технологій, форм та методів оптимального вирішення соціально-педагогічних проблем дітей);

---

<sup>13</sup> White T., Gabor P. The use of digital tools in social-pedagogical work with children affected by war. *Journal of Technology in Human Services*. 2023. 41(4), 415-430. <https://doi.org/10.1080/15228835.2023.2201201>

- *етап варіативний* (відбір варіантів соціально-педагогічних технологій, форм та методів соціально-педагогічної допомоги у процесі вирішення соціально-педагогічних проблем);
- *етап соціальний* (визначення фахівцем соціально-педагогічної роботи фахівцем взаємодії між особистістю і потенціалом соціуму для реалізації обраного варіанту допомоги);
- *етап пошуку ресурсів* особистості (оптимізація ресурсів особистості для оптимального вирішення соціально-педагогічних проблем);
- *етап діяльності особистості* (цілеспрямоване вирішення соціально-педагогічних проблем);
- *етап рефлексивний* (результати соціально-педагогічної діяльності щодо вирішення соціально-педагогічних проблем).

*Соціально-педагогічна терапія* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми щодо відновлення їх ресурсів на основі використання соціально-педагогічних технологій та можливостей суспільства. Соціально-педагогічна терапія може бути індивідуальною чи груповою. Соціально-педагогічна терапія має під собою зміну системи соціальних цінностей та потреб, уявлень про навколишній світ та про власну особистість.

*Соціально-педагогічна реабілітація* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що висвітлює систему соціально-педагогічних заходів, спрямованих на відновлення особистісного потенціалу на основі реалізації соціально-педагогічного потенціалу суспільства.

*Соціально-педагогічна реабілітація* – система заходів, спрямованих на відновлення статусу особистості, надання допомоги в опануванні соціальної ролі, здобуття освіти на основі використання соціально-педагогічних технологій.

Реалізуючи соціально-педагогічну реабілітацію враховуються дві особистості: соціалізація, навчання та виховання особистості; соціально-педагогічні реабілітаційні заходи<sup>14</sup>.

*Соціально-педагогічне проєктування* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що здійснюється в конструюванні дій, спрямованих на формування соціальної активності особистості.

Соціально-педагогічне проєктування орієнтоване на вивчення соціально-педагогічного потенціалу суспільства. Соціально-педагогічне проєктування розвитку педагогічного потенціалу соціуму проявляється в конструюванні взаємозв'язків, взаємозалежностей між потенційними

---

<sup>14</sup> Rusu M., Ionescu D. The Importance of Non-Formal Education in Working with War-Affected Children. *Journal of Educational and Social Research*. 2022. 12(1), 101-110. <https://doi.org/10.36924/jesr.2022.12104>

ресурсами соціуму і можливими вимог і цілей соціального оновлення суспільства.

Соціально-педагогічне проєктування реалізація соціально-педагогічний потенціал суспільства та проявляється в конструюванні взаємозв'язків, взаємозалежностей між суспільством та окремою особистістю. Соціально-педагогічне проєктування відрізняється від соціально-педагогічного моделювання та соціально-педагогічного прогнозування, які базуються на моделі соціально-педагогічного розвитку. Це заходи по щодо визначення варіантів розвитку соціально-педагогічних явищ та процесів, а також соціально-педагогічної діяльності, соціально-педагогічних відносин.

Соціально-педагогічне проєктування може бути наступних видів: взаємостосунків; соціальних інститутів; соціально-педагогічної діяльності.

*Соціально-педагогічне посередництво* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми щодо вирішення соціально-педагогічних проблем, яка базується на соціально-педагогічних ресурсах. *Соціально-педагогічне посередництво* є поетапне, багатофункціональне соціально-педагогічне явище, складова соціально-педагогічної діяльності. Соціально-педагогічне посередництва в соціально-педагогічної роботи є системою соціально-педагогічних технологій щодо задоволення потреб особистості<sup>15</sup>.

*Соціально-педагогічний моніторинг* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, яка відображає вплив соціально-педагогічного потенціалу суспільства при вирішенні проблем соціалізації особистості і сприяє формуванню її соціальної активності.

*Соціально-педагогічна освіта* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що полягає в розповсюдженні знань, значущої інформації щодо особистості та суспільства та сприяє формуванню соціальної активної позиції особистості.

*Медико-психолого-соціально-педагогічний консиліум* – це форма соціально-педагогічної роботи з дітьми, що відображає взаємодію команди фахівців з медицини, психології, юриспруденції, соціальної педагогіки з метою різнобічної медико-психолого-соціально-педагогічної діагностики дитини та розробки професійних рекомендацій щодо подальшого індивідуального розвитку.

Окрім форм соціально-педагогічної роботи з дітьми, важливо розуміти структуру та зміст методів соціально-педагогічної роботи з

---

<sup>15</sup> Кононенко Л. Соціальний супровід дітей, вимушено переселених з окупованих територій. *Педагогічний вісник*. 2022. (11), 77-83. <https://doi.org/10.3184/2521-1250.2022.11.77>

дітьми. Варто конкретизувати сутність методу соціально-педагогічної роботи з дітьми як такого<sup>16</sup>.

Отже, *метод соціально-педагогічної роботи з дітьми* – це шлях організації діяльності фахівців соціальної педагогіки та дітей з метою вирішення завдань соціально-педагогічної роботи. Методи соціально-педагогічної роботи з дітьми умовно розділяють на чотири групи: *філософські, загальнонаукові, спеціальні наукові, соціально-педагогічні* (Рис. 4).

До *філософських методів соціально-педагогічної роботи з дітьми* належать: метод наукового абстрагування; аналізу; синтезу; індукції; дедукції; єдності спільного та особливого; поступовості від елементарного до складного; єдності якісного та кількісного аналізу; формалізації; аналогії; системно-структурний метод. Наприклад, аналіз наукової та прикладної літератури у процесі дослідження соціально-педагогічної роботи з дітьми з розладами аутичного спектру; пошук методів соціально-педагогічної роботи відповідно до конкретного випадку.

До *загальнонаукових методів соціально-педагогічної роботи з дітьми* відносяться: історичні; соціологічні; психологічні; юридичні; педагогічні; медичні тощо. Наприклад, застосування стандартизованих та проєктивних психологічних методик для діагностики емоційного стану дитини. Дослідження юридичної документації для допомоги дитині з інвалідністю задовольнити потреби в освіті. Надання соціально-педагогічної допомоги внутрішньо переміщеним неповнолітнім в межах міської або сільської громади.



**Рис. 4. Методи соціально-педагогічної роботи з дітьми**

<sup>16</sup> Савченко І., Ткаченко О. Соціально-педагогічні технології роботи з дітьми-сиротами в умовах війни. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2023. (1), 18–24. <https://doi.org/10.32453/2664-8501.2023.1.18>

До спеціальних наукових методів соціально-педагогічної роботи з дітьми відносяться чотири групи:

– *педагогічні* (переконання, навіювання, тренінг, створення вихованих ситуацій, формування громадської думки, гра, змагання, заохочення, схвалення, самоаналіз, самонаказ, самонавіювання тощо). Наприклад, індивідуальна рефлексія академічної успішності дитини в закладі загальної середньої освіти. Заохочення створення інклюзивного середовища в закладі позашкільної освіти. Популяризація просвітницьких заходів щодо збереження психічного здоров'я дітей під час складання екзаменів у межах закладів загальної середньої освіти.

– *психологічні* (психодрама, соціодрама, ігрова терапія, поведінкова терапія, психогімнастика, арт-терапія, казкотерапія, психологічне консультування тощо). Наприклад, організація конкурсу тематичного малюнку серед дітей в закладі загальної середньої освіти. Психологічна рефлексія травмуючої ситуації для дитини.

– *соціологічні* (спостереження, методи опитування, методи аналізу документів, біографічний метод, метод експертної оцінки тощо). Наприклад, еспертне дослідження авторських соціально-педагогічної роботи з дитиною. Дослідження історії розвитку дитини відповідно до вікових норм.

– *соціально-педагогічні* (метод вуличної соціально-педагогічної роботи, метод «рівний-рівному» тощо). Наприклад, організація просвітницьких заходів щодо здорового способу життя серед підлітків в межах сільської громади. Відкриття «школи наставництва» у спортивній школі для дітей з інвалідністю.

Особливу групу методів соціально-педагогічної роботи з дітьми складають *соціально-педагогічні*. Їх умовно можна розділити на три підгрупи: методи соціально-педагогічних досліджень; методи соціально-педагогічного виховання; методи соціально-педагогічної допомоги (Рис. 5)<sup>17</sup>.

До *методів соціально-педагогічних досліджень* належать: спостереження, моніторинг, соціологічні методи, дослідження провідного соціально-педагогічного досвіду, моделювання, соціально-педагогічний експеримент, метод соціометрії, методи математичної статистики, ранжування, шкалування тощо. Наприклад, моніторинг потреб дітей з інвалідністю в закладах позашкільної освіти. Аналіз результатів успішної роботи іноземних колег щодо вирішення соціально-педагогічних проблем

---

<sup>17</sup> Марущак С., Петренко Г. Роль соціального педагога у подоланні травматичного досвіду у дітей. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2022. 2(1), 34-40. <https://doi.org/10.33989/2707-6831.2022.2.34>



**Рис. 5. Соціально-педагогічні методи**

До *методів соціально-педагогічного виховання* належать: приклад, дискусія, диспут, розповідь, лекція, вправляння, організація суспільно-корисної діяльності, соціально-педагогічні тренінги тощо. Наприклад, проведення серії лекційних зустрічей на тему: «Війна та безпека»; приклади соціально-педагогічного впливу з похитивним результатом вирішення соціально-педагогічної проблеми дитини.

До *методів соціально-педагогічної допомоги* належать: соціально-педагогічний патронат, соціально-педагогічний супровід, соціально-педагогічна медіація, соціально-педагогічний тренінг тощо. Наприклад, соціально-педагогічний супровід дитини з синдромом Дауна в закладі загальної середньої освіти; соціально-педагогічне консультування сім'ї внутрішньо переміщених осіб<sup>18</sup>.

Зробимо висновки щодо форм та методів соціально-педагогічної роботи з дітьми. Можна надати характеристику формам соціально-педагогічної роботи з дітьми, відповідно: за специфічними ознаками соціально-педагогічної роботи з дітьми; за напрямками соціально-педагогічної роботи з дітьми; за кількістю дітей; за домінуючим засобом соціально-педагогічної роботи з дітьми; за складністю побудови соціально-педагогічної роботи з дітьми; за характером змістового наповнення соціально-педагогічної роботи з дітьми; за цільовим призначення соціально-педагогічної роботи з дітьми. Методи соціально-педагогічної роботи з дітьми характеризуємо як: методи соціально-педагогічних досліджень; методи соціально-педагогічного виховання; методи соціально-педагогічної допомоги.

<sup>18</sup> Кононенко Л. Соціальний супровід дітей, вимушено переселених з окупованих територій. *Педагогічний вісник*. 2022. (11), 77-83. <https://doi.org/10.3184/2521-1250.2022.11.77>

### 3. Соціально-педагогічні практики роботи з дітьми в умовах війни в Україні

Умови війни в Україні сьогодні змінили кожну людину. Звичайний уклад життя кожного українця, щоденні справи дитини, вибори людей похилого віку – вже не є актуальними. Багато дітей вимушені були виїхати за межі країни, багато – залишились в Україні. Поряд з жорстокими атаками ворога, українці продовжують жити та розвиваються. Працюють підприємства, заклади освіти, заклади дозвілля, громадські об'єднання тощо.

Необхідною на сьогодні є соціально-педагогічна робота з дитиною. Дошкільник, дитина молодшого шкільного віку, підліток є найбільш незахищеними категоріями населення.

Якщо розглядати соціально-педагогічну роботу, в цілому, можна відмітити, що це – різновид соціально-педагогічної діяльності, який здійснюється у певній соціальній інституції та який спрямований на точно визначений об'єкт впливу; засіб реалізації соціальної політики, як соціальний локатор, який визначає наслідки соціальної політики, і як діяльність із надання різного роду захисту, допомоги та підтримки людині, сім'ї чи спільноті у складних життєвих ситуаціях<sup>19</sup>.

Соціально-педагогічну роботу з дітьми в умовах військового часу здійснюється в залежності від запитів, завдань та проблематики. Соціально-педагогічні практики роботи з дітьми в умовах війни в Україні можна розділити на три групи: *макрогрупа* (міська громада, Міністерство соціальної політики України, офіс президента України); *мезогрупа* (молодіжні об'єднання, волонтерський рух, громадська спільнота); *мікрогрупа* (сільське громадське об'єднання, психологічна служба закладу загальної середньої освіти) (Рис. 7).



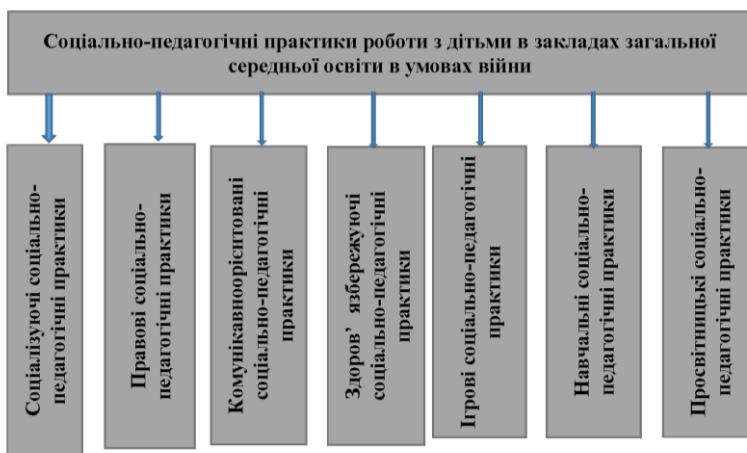
Рис. 7. Соціально-педагогічні практики роботи з дітьми в умовах війни

<sup>19</sup> Лисенко О. Робота з родиною дитини, яка пережила військові дії. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. 5(1), 78-85. <https://doi.org/10.4321/2832-7013.2024.5.1.78>

Важливою, є робота соціального педагога з дітьми в закладах освіти, особливо, закладах загальної середньої освіти України. Адже, заклади загальної середньої освіти – універсальне соціальне та освітнє середовище для дитини.

Підкреслимо, що є стандартизовані та інноваційні підходи, технології, методи та форми роботи фахівця соціального педагога в закладах загальної середньої освіти. Він працює відповідно до функцій соціально-педагогічної діяльності, потреб суб'єктів освіти, вимог сучасності. Зазвичай, є плани соціально-педагогічної діяльності з дітьми початкової школи, підлітками основної школи та старшокласниками.

Умовно, соціально-педагогічні практики роботи з дітьми в закладах загальної середньої освіти в умовах війни, можна класифікувати на: *соціалізуючі, правові, комунікативноорієнтовані, здоров'язбережуючі, ігрові, навчальні, просвітницькі* (Рис. 8).



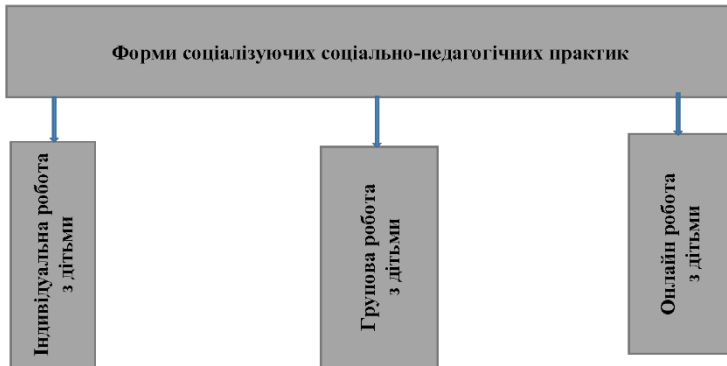
**Рис. 8. Соціально-педагогічні практики роботи з дітьми в закладах загальної середньої освіти в умовах війни**

*Соціалізуючі соціально-педагогічні практики* – орієнтовані на процес адаптації, інтеграції та соціалізації дитини в закладі загальної середньої освіти.

Важливо відмітити, що процес адаптації, інтеграції та соціалізації дитини є достатньо тривалим у часі, відбувається з дітьми початкової школи, підлітками основної школи, старшокласниками та іншими суб'єктами освітнього процесу. Соціально-педагогічна діяльність не обмежується лише часом перебування дітей у закладі загальної середньої освіти, продовжується і у позаурочний час, під час гурткової

роботи, під час канікул і т. д. В умовах війни діяльність фахівця соціальної педагогіки розшилась і на роботу з дітьми, які стали зовнішньо переміщеними особами та знаходяться за межами України<sup>20</sup>.

Соціалізуючі соціально-педагогічні практики реалізують у трьох формах: *індивідуальна робота, групова робота, онлайн робота* (Рис. 9).



**Рис. 9. Форми соціалізуючих соціально-педагогічних практик**

Індивідуальна робота щодо соціалізуючих соціально-педагогічних практик здійснюється з конкретною дитиною, її потребами. Фактично, відбувається індивідуальна робота з соціально-педагогічним випадком. Наприклад, адаптація внутрішньо переміщеної дитини до освітнього середовища закладу загальної середньої освіти в Україні або зовнішньо переміщеної особи до умов навчання за межами України. Соціально-педагогічна робота з дитиною, яка стикнулася з довготривалою хворобою та вимушена поєднувати лікування з навчанням. Інтеграція дитини з синдромом Дауна у освітнє середовище закладу загальної середньої освіти з орієнтацією на потреби цієї дитини.

Групова робота щодо соціалізуючих соціально-педагогічних практик здійснюється з групою дітей, переважно це навчальні класи, формальні та неформальні об'єднання дітей. Здійснюється у вигляді тематичних тижнів, клубів за інтересами, центрів розвитку лідерства тощо. Наприклад, захід у межах тижня толерантності щодо розповсюдження інформації на тему: «Війна та навколишнє середовище». Підготовка роздаткових матеріалів на тему: «Безпека дитини та дорослого в укритті закладу загальної середньої освіти». Підтримка ініціатив формальних та

<sup>20</sup> Novikov V., Litvinova K. School-Based Interventions for War-Affected Children: A Social Pedagogical Approach. *Journal of Peace and Conflict Studies*. 2024. 18(2), 110-125. <https://doi.org/10.1111/jopc.12567>

неформальних об'єднань дітей як в межах закладу загальної середньої освіти, так і в межах громади.

Онлайн робота щодо соціалізуючих соціально-педагогічних практик здійснюється з дітьми, які прикріплені до закладу загальної середньої освіти, але через війну в Україні перебувають за кордоном та є зовнішньо переміщеними особами. Наприклад, соціально-педагогічна допомога дитині у процес адаптації до навчання у закладі загальної середньої освіти за кордоном. Підтримка комунікації з однолітками, які перебувають на території України.

*Правові соціально-педагогічні практики* – правова просвіта та захист прав та свобод дитини та її сім'ї, створення безпечного середовища для дитини. Зазвичай реалізуються із залученням шкільного офіцера поліції. Можна виокремити наступні форми соціально-педагогічної роботи: юридично-просвітницькі лекторії, правові диспути, відео-фільми щодо прав та свобод дитини, соціально-педагогічні тренінги щодо захисту прав дитини, консультативні бесіди з педагогами та батьками щодо прав та свобод дитини (Рис. 10).

В умовах війни є потреби не тільки розуміння прав та свобод дитини, але й застосування механізмів їх захисту. Наприклад, роз'ясненням батькам дітей необхідності створення безпечного освітнього середовища в межах закладу загальної середньої освіти. Переконавання, що дотримання норм безпеки життя та здоров'я дитини є важливішим за академічну успішність в умовах війни.

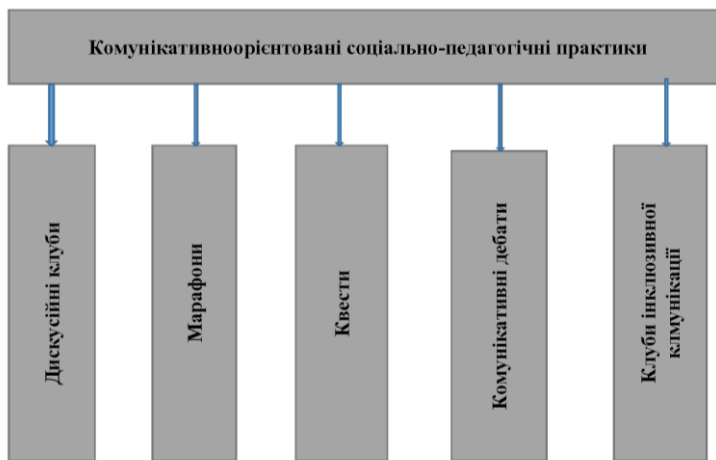


**Рис. 10. Правові соціально-педагогічні практики**

Щодо прикладів соціально-педагогічної роботи можна назвати: просвітницькій лекторій для батьків щодо прав та свобод дитини у

закладі загальної середньої освіти; лекція-дискусія на тему: «Права дитини з України за межами країни»; права та свободи дитини з України у разі примусового вивозу на територію росії; юридична відповідальність працівників закладу загальної середньої освіти за дитину в укрітті.

*Комунікативноорієнтовані соціально-педагогічні практики* – орієнтовані на побудову ненасильницької комунікації працівників закладу загальної середньої освіти, дітей, батьків; відновлення морально-психологічного клімату; розвиток комунікативних компетентностей дитини. В умовах війни ці практики стають особливо важливими, так як дають можливість адекватно реагувати на події, що відбуваються; підвищити рівень стресостійкості; підтримувати ресурсну комунікацію між суб'єктами освітнього процесу. Можна назвати: дискусійні клуби, марафони, квести, комунікативні дебати, клуби інклюзивної комунікації (Рис. 11).

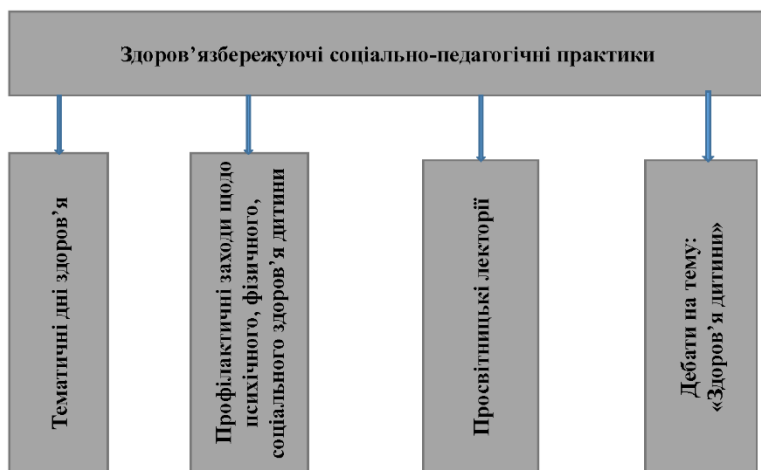


**Рис. 11. Комунікативноорієнтовані соціально-педагогічні практики**

Серед цікавих комунікативноорієнтованих соціально-педагогічних практик відмічають: комунікативні дебати між дітьми та тему: «Символіка України: реалії та перспективи»; майстер-класи жестової мови; квест на тему: «Звуки війни та безпека».

*Здоров'язберігаючі соціально-педагогічні практики* – практики, які передбачають соціально-педагогічні заходи, орієнтовані на збереження та відновлення психічного, фізичного, соціального здоров'я дитини у закладі загальної середньої освіти. Можна відмітити: тематичні дні

здоров'я; профілактичні заходи щодо психічного, фізичного, соціального здоров'я дитини; просвітницькі лекторії; дебати на тему: «Здоров'я дитини» (Рис. 12).



**Рис. 12. Здоров'язберігаючі соціально-педагогічні практики**

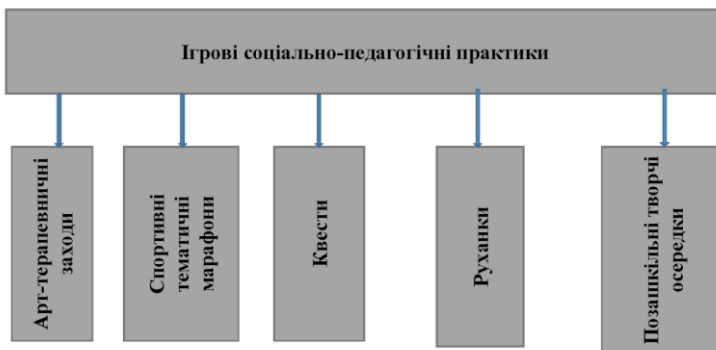
Серед цікавих здоров'язберігаючих соціально-педагогічних практик відмічають: просвітницькій лекторій на тему: «Спорт в укритті»; диспут на тему «Психічне здоров'я та війна».

*Ігрові соціально-педагогічні практики* – рекреаційні (дозвілеві) заходи, які орієнтовані на відновлення та відпочинок дитини у закладі загальної середньої освіти. Керуючись соціально-педагогічною проблематикою ігрових соціально-педагогічних практик, метою є перш за все відновлення дитини. Актуальною, залишається соціально-педагогічна робота в позаурочний час, закладах позашкільної освіти, під час канікул.

Можна відмітити наступні ігрові соціально-педагогічні практики: арт-терапевтичні заходи; спортивні тематичні марафони, квести, руханки; позашкільні творчі осередки (Рис. 13).

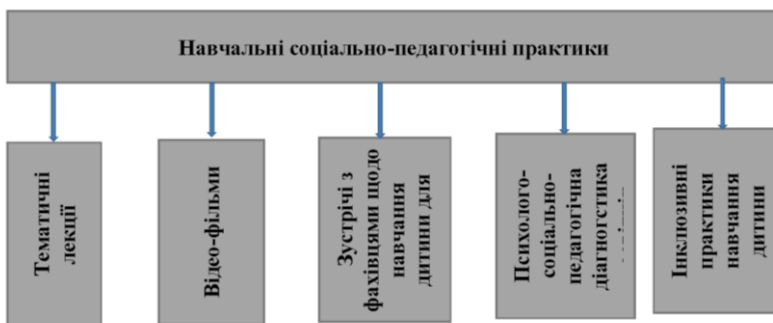
Наприклад, майстер-клас з орігамі на тему: «Щастя»; руханка для дітей молодших класів: «Ми з тобою в укритті»; спортивний марафон на тему: «Врятуємо Україну».

*Навчальні соціально-педагогічні практики* – практики, орієнтовані на визначення освітніх можливостей дитини та навчання педагогів та батьків. В умовах війни залишається необхідним пошук нових технологій, форм, методів навчання дітей в умовах закладу освіти, орієнтуються на дотримання принципів безпеки перш за все.



**Рис. 13. Ігрові соціально-педагогічні практики**

Серед навчальних соціально-педагогічних практик можна виокремити: тематичні лекції; відео-фільми; зустрічі з фахівцями щодо навчання дитини для педагогів; психоло-соціально-педагогічна діагностика освітніх можливостей дитини, інклюзивні практики навчання дитини (Рис. 14). Означемо, навчальні соціально-педагогічні практики передбачають роботу міждисциплінарної команди. Наприклад, лекторій для педагогів на тему: «Дитина молодшого шкільного віку в укритті»; індивідуальний освітній маршрут дитини з органічними порушеннями інтелектуального розвитку тощо.



**Рис. 14. Навчальні соціально-педагогічні практики**

*Просвітницькі соціально-педагогічні практики* – заходи, орієнтовані на соціально-педагогічну просвіту педагогів, дітей та батьків щодо роботи закладу загальної середньої освіти в умовах війни. Можна визначити наступні просвітницькі соціально-педагогічні практики: лекторії, відео-лекторії, тематичні канали у соціальних мережах,

роздатковий та демонстративний матеріал, тематичні зустрічі, екскурсії (Рис. 15). Наприклад: відео-уроки на каналі Тік-ток зі збору «тривожної валізки»; тематична зустріч з військовими ЗСУ; роздаткові флайери щодо надання першої медичної допомоги.

Соціально-педагогічна робота з дітьми в умовах війни є першочерговим завданням соціального педагога та є перспективною діяльністю у закладах освіти. Окрім закладів загальної середньої освіти, соціально-педагогічні практики здійснюються у дошкільних закладах освіти, закладах професійної освіти, в позашкільних закладах освіти, інклюзивно-ресурсних центрах, вищих закладах освіти, неформальних закладах освіти. Необхідною є соціально-педагогічна діяльність в гомаді, формальних та не формальних об'єднаннях, міжнародних соціально-педагогічних центрах.



**Рис. 15. Просвітницькі соціально-педагогічні практики**

Роблячи висновки можна підкреслити, що сьогодні є дуже важливою робота соціального педагога з дітьми в закладах освіти, створення для кожної дитини безпечного освітнього середовища та забезпечення базових потреб дітей в умовах війни. Соціально-педагогічна робота в закладах освіти з дітьми в умовах війни здійснюється в залежності від запитів суб'єктів освіти.

Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми в закладах загальної освіти базується на соціально-педагогічних практиках.

Отже, в умовах війни за результатами нашого теоретико-емпіричного аналізу можна виділити наступні соціально-педагогічні практики: *соціалізуючі, правові, комунікативноорієнтовані, здоров'єзберезувальні, ігрові, навчальні, просвітницькі.*

*Соціалізуючі соціально-педагогічні практики* – орієнтовані на процес адаптації, інтеграції та соціалізації дітей.

*Правові соціально-педагогічні практики* – правова просвіта та захист прав та свобод дітей та її сім'ї, створення безпечного середовища для дітей.

*Комунікативноорієнтовані соціально-педагогічні практики* – орієнтовані на побудову ненасильницької комунікації педагогів, дітей, батьків; відновлення морально-психологічного клімату; розвиток комунікативних компетентностей дітей.

*Здоров'єзбережувальні соціально-педагогічні практики* – практики, які передбачають заходи, орієнтовані на збереження та відновлення психічного та фізичного здоров'я дітей.

*Ігрові соціально-педагогічні практики* – рекреаційні (дозвілєві) заходи, які орієнтовані на відновлення та відпочинок дітей.

*Навчальні соціально-педагогічні практики* – практики, орієнтовані на визначення освітніх можливостей дітей та навчання педагогів та батьків.

*Просвітницькі соціально-педагогічні практики* – заходи, орієнтовані на просвіту педагогів, дітей та батьків в умовах війни.

## **ВИСНОВКИ**

Результати аналізу класифікацій напрямків соціально-педагогічної роботи з дітьми ми визначаємо наступні напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми: соціально-педагогічна робота з сім'єю; соціально-педагогічна робота в закладах освіти; соціально-педагогічна робота в громаді; соціально-педагогічна робота в недержавних організаціях; соціально-педагогічна робота в державних закладах; соціально-педагогічна робота в пенітенціарних закладах; соціально-педагогічна робота в рекреаційних закладах.

Можна надати характеристику формам соціально-педагогічної роботи з дітьми, відповідно: за специфічними ознаками соціально-педагогічної роботи з дітьми; за напрямками соціально-педагогічної роботи з дітьми; за кількістю дітей; за домінуючим засобом соціально-педагогічної роботи з дітьми; за складністю побудови соціально-педагогічної роботи з дітьми; за характером змістового наповнення соціально-педагогічної роботи з дітьми; за цільовим призначення соціально-педагогічної роботи з дітьми. Методи соціально-педагогічної роботи з дітьми характеризуємо як: методи соціально-педагогічних досліджень; методи соціально-педагогічного виховання; методи соціально-педагогічної допомоги.

За результатами теоретичного аналізу ряду вітчизняних та зарубіжних наукових джерел нами:

- проаналізовано зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми в науковій та прикладній літературі;
- з'ясовано особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми в закладах освіти;

- визначено соціально-педагогічні практики роботи з дітьми в умовах війни;

- обґрунтовано та експериментально перевірено складові соціально-педагогічної роботи з дітьми початкової школи закладу загальної середньої освіти в умовах війни.

Вашій увазі пропонуються основні результати теоретичного аналізу і базові поняття дослідження. Варто зазначити, що сьогодні є дуже важливою робота соціального педагога з дітьми в закладах освіти, створення для кожної дитини безпечного освітнього середовища та забезпечення базових потреб дітей в умовах війни.

## **АНОТАЦІЯ**

Представлено результати аналізу класифікацій напрямків соціально-педагогічної роботи з дітьми та визначено наступні напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми: соціально-педагогічна робота з сім'єю; соціально-педагогічна робота в закладах освіти; соціально-педагогічна робота в громаді; соціально-педагогічна робота в недержавних організаціях; соціально-педагогічна робота в державних закладах; соціально-педагогічна робота в пенітенціарних закладах; соціально-педагогічна робота в рекреаційних закладах.

Надано характеристику формам соціально-педагогічної роботи з дітьми, відповідно: за специфічними ознаками соціально-педагогічної роботи з дітьми; за напрямками соціально-педагогічної роботи з дітьми; за кількістю дітей; за домінуючим засобом соціально-педагогічної роботи з дітьми; за складністю побудови соціально-педагогічної роботи з дітьми; за характером змістового наповнення соціально-педагогічної роботи з дітьми; за цільовим призначення соціально-педагогічної роботи з дітьми. Методи соціально-педагогічної роботи з дітьми характеризуємо як: методи соціально-педагогічних досліджень; методи соціально-педагогічного виховання; методи соціально-педагогічної допомоги.

За результатами теоретичного аналізу ряду вітчизняних та зарубіжних наукових джерел нами:

- проаналізовано зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми в науковій та прикладній літературі;

- з'ясовано особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми в закладах освіти;

- визначено соціально-педагогічні практики роботи з дітьми в умовах війни;

- обґрунтовано та експериментально перевірено складові соціально-педагогічної роботи з дітьми початкової школи закладу загальної середньої освіти в умовах війни.

Запропоновано основні результати теоретичного аналізу і базові поняття дослідження. Варто зазначити, що сьогодні є дуже важливою робота соціального педагога з дітьми в закладах освіти, створення для кожної дитини безпечного освітнього середовища та забезпечення базових потреб дітей в умовах війни.

### Література

1. Бондар Н. Соціалізація дітей в умовах збройного конфлікту. *Вісник науки та освіти*, (1), 2023. 60-65. <https://doi.org/10.31215/2664-6843.2023.1.60>
2. Васильєва-Халатникова М. Педагогічні умови та особливості організації соціокультурного середовища інклюзії у закладі загальної середньої освіти для дитини з інвалідністю // *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries: Collective monograph*. Riga : Izdevniecība «Baltija Publishing». 2019. 67 – 82. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-44-0-4>
3. Гнатюк А. Формування психологічної стійкості у дітей, які постраждали від війни. *Український вісник психології та соціальної роботи*, 2023. 5(3), 101-107. <https://doi.org/10.33929/2707-8028.2022.5.101>
4. Демченко О., Ковальчук Н. Соціально-педагогічна робота з дітьми, які пережили травму війни. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка, Соціальна робота*. 2022. (2), 154-159. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.2.154-159>
5. Журавель Т., Удовенко Ю. Психологічна підтримка дітей, що постраждали від війни. *Збірник наукових праць «Педагогіка і психологія»*, 2022. 11(2), 34-42. <https://doi.org/10.54845/2664-2233.2022.11.2.34>
6. Іванов П. Співпраця закладів освіти та соціальних служб у роботі з дітьми війни. *Педагогіка і освіта*, 2024. 3(1), 40-46. <https://doi.org/10.32675/2664-7068.2024.3.40>
7. Кравченко О., Петрова Ю. Методики соціально-педагогічної роботи з дітьми з травмою втрати. *Науковий вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Серія: Соціальні науки*. 2023. (16), 150-156. <https://doi.org/10.32658/2522-8072.2023.16.150>
8. Кононенко Л. Соціальний супровід дітей, вимушено переселених з окупованих територій. *Педагогічний вісник*. 2022. (11), 77-83. <https://doi.org/10.3184/2521-1250.2022.11.77>
9. Короленко С., Лисенко І. Освітня підтримка дітей в умовах збройного конфлікту. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Педагогіка*. 2023. (50), 112-119. <https://doi.org/10.2656/2663-8032.2023.50.112>
10. Кириленко І., Марченко, А. Особливості соціально-педагогічної підтримки дітей з сімей внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*.

*Серія: Педагогічні науки.* 2023. (3), 45-51. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-3-45-51>

11. Лисенко О. Робота з родиною дитини, яка пережила військові дії. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2024. 5(1), 78-85. <https://doi.org/10.4321/2832-7013.2024.5.1.78>

12. Марущак С., Петренко Г. Роль соціального педагога у подоланні травматичного досвіду у дітей. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2022. 2(1), 34-40. <https://doi.org/10.33989/2707-6831.2022.2.34>

13. Мельник Л. Соціальна робота з дітьми, що постраждали від бойових дій: досвід України. *Вісник соціально-педагогічних досліджень.* 2024. 10(1), 56-62. <https://doi.org/10.2441/2658-5770.2024.1.56>

14. Новікова В. Соціально-педагогічна підтримка дітей-біженців: український досвід. *Український журнал соціальних досліджень.* 2024. 2(2), 90-96. <https://doi.org/10.32789/2664-1234.2023.2.90>

15. Савченко І., Ткаченко О. Соціально-педагогічні технології роботи з дітьми-сиротами в умовах війни. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки.* 2023. (1), 18-24. <https://doi.org/10.32453/2664-8501.2023.1.18>

16. Семенченко С. Вплив військових конфліктів на розвиток дітей та підлітків. *Український науковий журнал.* 2022. 7(4), 210-217. <https://doi.org/10.3456/2774-8899.2022.7.4.210>

17. Спіріна Т. Формування життєстійкості у дітей в умовах збройного конфлікту засобами соціальної педагогіки. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія.* 2022. (74), 211-216. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-74-211-216>

18. Поліщук Л. Реабілітація дітей через арт-терапію в умовах війни. *Вісник освітніх наук.* 2022. (4), 115-121. <https://doi.org/10.33878/2664-9878.2022.4.115>

19. Романенко В. Використання казкотерапії в роботі з дітьми з військовою травмою. *Проблеми сучасної психології.* 2023. 12(1), 120-126. <https://doi.org/10.4567/2664-5000.2023.12.1.120>

20. Шульга О. Ігрові методики в соціально-педагогічній роботі з дітьми війни. *Вісник соціальної роботи.* 2023. 8(2), 89-95. <https://doi.org/10.23939/2786-880X.2023.2.89>

21. Ярошенко В., Бондаренко О. Адаптація дітей до умов військового стану: соціально-педагогічний аспект. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки.* 2023. (154), 78-85. <https://doi.org/10.3137/2618-0205.2023.154.78>

22. Al-Hassan M. A pedagogical model for teaching resilience to children in refugee camps. *The Journal of Developing Areas.* 2024. 58(1), 15-28. <https://doi.org/10.1353/jda.2024.0002>

23. Bjeljac Ž. The impact of war on children's development and the role of social pedagogy. *Children and Youth Services Review.* 2022. 140, 106579. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106579>

24. Chen L., Wang Q. The role of community-based centers in providing psychosocial support for children in war. *Community Development Journal*. 2023. 58(2), 301-315. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsad018>
25. Garcia M., Rodriguez P. Education as a tool for healing: A social pedagogical framework for war-affected children. *Journal of Peace Education*. 2022. 19(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/17400201.2022.2036577>
26. Jones. D., Miller S. The Educational and Social-Emotional Needs of Children in Wartime: A Pedagogical Perspective. *Educational Psychology Review*. 2023. 35(1), 55-70. <https://doi.org/10.1007/s10648-022-09700-0>
27. Khan S., Ahmed R. The Social and Emotional Needs of Children Exposed to Armed Conflict. *Child Development Perspectives*. 2023. 17(1), 50-57. <https://doi.org/10.1111/cdep.12469>
28. Kim J., Lee Y. Social Pedagogical Interventions for Child Protection in Post-Conflict Regions. *Child Abuse & Neglect*. 2023. 142, 106263. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106263>
29. Novikov V., Litvinova K. School-Based Interventions for War-Affected Children: A Social Pedagogical Approach. *Journal of Peace and Conflict Studies*. 2024. 18(2), 110-125. <https://doi.org/10.1111/jopc.12567>
30. Müller S., Schmidt L. The importance of routine and play in social-pedagogical work with displaced children. *European Journal of Social Work*. 2024. 26(4), 555-568. <https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2189004>
31. Petrova A., Kovalenko O., Zhuravel M. Psychological and Social Pedagogical Support for Children Affected by War: A Systematic Review. *International Journal of Trauma and Stress*. 2022. 25(4), 450-465. <https://doi.org/10.1002/jts.22890>
32. Rusu M., Ionescu D. The Importance of Non-Formal Education in Working with War-Affected Children. *Journal of Educational and Social Research*. 2022. 12(1), 101-110. <https://doi.org/10.36924/jesr.2022.12104>
33. Zukauskas P., Maslauskas J. Social Pedagogical Support for Adolescents in Post-Conflict Society. *Education Sciences*. 2022. 12(5), 332. <https://doi.org/10.3390/educsci12050332>
34. White T., Gabor P. The use of digital tools in social-pedagogical work with children affected by war. *Journal of Technology in Human Services*. 2023. 41(4), 415-430. <https://doi.org/10.1080/15228835.2023.2201201>

#### **Інформація про автора:**

**Васильєва-Халатникова М. О.**

кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка  
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна  
<http://orcid.org/0000-0002-8488-4602>